

ЗАТВЕРДЖУЮ

ректор Національного університету

«Одеська юридична академія»,

Олег ТОДОЩАК

2026 р.

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (тема дисертації затверджена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» «14» листопада 2023 р. (протокол № 2))

ВИТЯГ

**з протоколу засідання фахового семінару кафедри приватного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
від 29 травня 2026 року**

ПРИСУТНІ: зав. кафедри, д.ю.н., професор Є.О. Харитонов;
д.ю.н., професори: І.В. Давидова, Р.М. Мінченко, О.І. Сафончик, А.Р. Чанишева;
д.ю.н., доцент В.О. Токарева;
к.ю.н., професори: В.М. Зубар, О.М. Калітенко;
доценти: І.Г. Бабич, О.М. Берназ-Лукавецька, К.М. Глиняна, С.В. Завальнюк,
Ю.В. Кривенко, М.В. Матійко, Ю.Г. Орзих, О.С. Омельчук;
доктори філософії: О.О. Оскілко, О.В. Шамота;
аспірантка: О.П. Шайхет;
лаборанти: Є.С. Лешкова.

На засідання присутні 6 докторів юридичних наук, 10 кандидатів юридичних наук та 2 доктори філософії – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь Халдая І.В. про результати проведеного ним дисертаційного дослідження.

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризував його об'єкт та предмет, виклав науково-практичну значимість роботи, надав відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувач зазначає, що сучасний етап розвитку цивільного права характеризується посиленням ролі наукового пізнання як інструменту осмислення трансформацій приватноправових відносин у контексті глобалізації, цифровізації економіки та євроінтеграційних процесів. У цих умовах цивільно-правова відповідальність, зокрема договірна, постає одним із ключових інститутів, через який забезпечується ефективність правового регулювання майнового обігу, стабільність договірних зв'язків і баланс інтересів учасників приватноправових відносин.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що на даний час для України проблематика стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань набула особливого значення в умовах євроінтеграційних процесів, адаптації національного законодавства до стандартів ЄС, а також у зв'язку з викликами, спричиненими воєнними діями тощо. Водночас законодавство України стосовно стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань перебуває у процесі реформування та потребує вдосконалення з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, положень міжнародних договорів та досвіду держав-членів ЄС. Для України, яка послідовно реалізує курс на європейську інтеграцію та адаптацію законодавства до права країн ЄС, врахування цих підходів є не лише науково доцільним, а й практично необхідним. Водночас рецепція європейського досвіду має здійснюватися не шляхом механічного запозичення, а через критичне осмислення та адаптацію до національних правових, економічних і соціальних реалій. Крім того,

сучасна цивілістична компаративістика розглядає порівняльно-правовий метод як один із базових інструментів дослідження, що дозволяє виявити ефективні моделі правового регулювання, оцінити їх функціональність та визначити можливості імплементації в національне право. Особливого значення це набуває в умовах рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України, коли постає завдання формування внутрішньо узгодженої, логічно послідовної та ефективної системи норм про договірну відповідальність.

Практична значущість теми зумовлена тим, що питання стягнення збитків безпосередньо пов'язане із захистом суб'єктивних цивільних прав та законних інтересів учасників цивільного обороту. Судова практика свідчить про значну кількість спорів, пов'язаних із визначенням складу, розміру та доказуванням збитків, що вказує на наявність як доктринальних, так і правозастосовних проблем у цій сфері.

Динамічний розвиток договірних відносин, ускладнення їх структури, поява нових видів договорів (зокрема, у сфері цифрової економіки тощо), а також зростання ролі принципу свободи договору, актуалізують проблему належного виконання договірних зобов'язань і, відповідно, ефективних механізмів відповідальності за їх порушення. У цьому аспекті важливим є врахування економічного змісту договірних правовідносин, принципів добросовісності, розумності та справедливості, які дедалі більше впливають на формування сучасної моделі договірної відповідальності.

Виклики сьогодення додатково підвищують актуальність теми дослідження, особливо при запровадженні воєнного стану у зв'язку із повномасштабним вторгненням на територію України військ РФ, а також рекодифікацією (оновленням) цивільного законодавства України та реформуванням цивільного законодавства. Крім того, відсутність спеціальних комплексних досліджень, сучасний стан судової практики та неоднозначність у розумінні цивілістами загальних проблем щодо сутності та правової природи збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань – це те, чим і був обумовлений вибір теми дисертаційного дослідження.

Зважаючи на це, дослідження проблем стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України має велике теоретичне та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025

роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людино центристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266) та плану науково-дослідної роботи кафедри приватного права «Проблеми захисту прав приватної особи в умовах війни та відбудови країни» на 2026-2030 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально-політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0126U000107).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування комплексної наукової уяви та характеристика законодавства щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, вирішення основних теоретичних та практичних проблем, що виникають у зв'язку зі стягненням збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, а також вдосконалення чинного цивільного законодавства України у цій сфері.

З урахуванням зазначеної мети поставлено такі завдання дослідження:

- провести аналіз та огляд літератури за темою дослідження та обрати напрями дослідження;
- визначити особливості розвитку законодавства України щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань;
- визначити місце стягнення збитків у системі заходів відповідальності за порушення зобов'язання;
- розкрити поняття та правову природу збитків у цивільному праві України;
- проаналізувати склад цивільного правопорушення у договірних зобов'язаннях;
- дослідити особливості обмеження та звільнення від відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань ;
- розглянути невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань як підставу стягнення збитків;
- визначити розмір та способи стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань;
- проаналізувати особливості стягнення збитків у окремих видах договорів;
- сформулювати наукові висновки та пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Предметом дослідження є стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Методи дослідження, які використовувалися під час здійснення дисертаційного дослідження, обрані відповідно до мети і завдань дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмета.

Зокрема, застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, які в сукупності були використанні для з'ясування сутності та особливостей стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Під час дослідження використовувались наступні методи, такі як: діалектичний, методи аналізу та синтезу, формально-догматичний (юридико-технічний), історико-правовий, порівняльно-правовий, психолого-правовий, структурно-функціональний, метод системного аналізу судової (емпіричної) практики та інші.

Базовим є діалектичний метод, який дозволяє розглядати інститут договірної відповідальності у розвитку та взаємозв'язку з іншими правовими явищами. Водночас, діалектичний метод полягає у застосуванні принципів ретроспективного (історичного) аналізу, цілісного пізнання та принципу вибіркості. У дисертації проблематика інституту стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань досліджується з позицій та на основі аналізу процесів взаємного переходу між абсолютними і відносними правовідносинами (розділ 1).

Особливе значення має порівняльно-правовий метод, який використовується для аналізу підходів до відшкодування збитків у праві України та окремих країнах ЄС, а також для обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства в умовах рекодифікації цивільного законодавства України.

Використання методів дослідження, таких як логічний з одночасним використанням історичного, дозволить структуровано та систематизовано здійснити аналіз взаємозалежності змін, а також практичних результатів розвитку інституту стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань в Україні з урахуванням досвіду країн ЄС в умовах рекодифікації цивільного законодавства (підрозділи 1.1, 1.2).

Проводячи відповідний аналіз у рамках дослідження, слід гуртуватись на визначенні послідовно-логічних процесів у галузі нормативно-правового регулювання цивільно-правової відповідальності,

та стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України та зарубіжних країн, з урахуванням сучасних викликів рекодифікації цивільного законодавства, воєнного стану, з відповідною інтерпретацією отриманих, за результатами дослідження, наукових висновків та результатів (розділи 2, 3). У зв'язку із зазначеним особливу увагу слід приділити дослідженню саме розвитку (досвіду, подій, фактів тощо), що надасть змогу, на підставі проведеного аналізу та дослідження, дійти до певних висновків щодо хронологічної послідовності розвитку інституту цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань, та стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань (підрозділи 1.2, 1.3).

Порівняльно-правовий метод використаний для досягнення мети з'ясування моделі правового регулювання стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України та країн ЄС, а також механізми здійснення захисту прав сторін договірних відносин, у різних галузях права (цивільне, договірне, тощо) та правових системах деяких зарубіжних країн (підрозділи 2.1, 2.3, 2.4, розділ 3).

Системно-структурний метод застосовувався при визначенні підстав виникнення, обмеження та звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань (розділ 2). Разом з тим, застосовуючи логіко-юридичний метод, дало можливість здійснити аналіз змісту норм чинного законодавства України та країн ЄС, які закріплюють порядок та правові наслідки стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань, а також обмеження та звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань (розділи 2, 3).

Використовуючи метод теоретико-правового моделювання, було сформульовано відповідні пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства стосовно стягнення збитків за невиконання та неналежне виконання договірних зобов'язань та захисту прав сторін договору і цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань. Об'єктивність висновків дисертаційного дослідження досягнута за рахунок застосування комплексного міжгалузевого підходу до вивчення правових явищ.

Таким чином, під час дослідження використанні зазначені вище методи дослідження дозволили дослідити інститут стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за

законодавством України всебічно, об'єктивно, цілісно і зробити узагальнюючі висновки.

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, філософії, цивільного та права, інших галузей системи права України.

Нормативну основу дослідження становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) та інші нормативно-правові акти України і деяких країн ЄС.

Емпіричну базу дослідження становлять рішення судів, розміщені в Єдиному реєстрі судових рішень по справах щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, ухвали та постанови Верховного Суду та рішення Європейського суду по правам людини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проведено перше у вітчизняній цивільно-правовій науці системне, комплексне дослідження стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України, на основі якого було обґрунтовано нові наукові положення та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження підтверджується наступними висновками, рекомендаціями і пропозиціями.

Вперше:

- запропоновано комплексний підхід до методики визначення розміру збитків у договірних зобов'язаннях, який поєднує положення національного цивільного законодавства, практику Верховного Суду, європейські принципи договірного права (PECL, DCFR) та стандарти оцінки збитків, що застосовуються у механізмах міжнародної компенсації шкоди, спричиненої збройною агресією;

- обґрунтовано доцільність використання європейських принципів передбачуваності збитків та обов'язку мінімізації шкоди при визначенні розміру упущеної вигоди у договірних правовідносинах в умовах воєнного стану;

- обґрунтовано комплексний підхід до розуміння відшкодування збитків як універсальної майнової санкції, що виходить за межі традиційного поділу на договірну та деліктну відповідальність і функціонує як самостійний інструмент цивільно-правового захисту, спрямований на відновлення

порушеного майнового стану потерпілої сторони незалежно від природи первісного правопорушення;

- обґрунтовано системне розуміння відшкодування збитків як центрального елемента механізму цивільно-правового захисту, що функціонує не ізольовано, а у взаємозв'язку з іншими правовими наслідками порушення зобов'язання (неустойкою, примусовим виконанням, зміною чи припиненням договору), формуючи цілісну модель договірної відповідальності;

- запропоновано класифікацію способів розрахунку збитків, яка включає: 1) традиційні (конкретний та абстрактний методи); 2) економічно-аналітичні (економічне моделювання, дисконтовані грошові потоки); 3) часові (ретроспективні та перспективні методи оцінки); 5) нормативно-умовні (заздалегідь оцінені збитки, договірні формули розрахунку); 6) адаптивні (методи, що враховують вплив воєнного стану та кризових явищ);

- запропоновано наступну класифікацію збитків у договірних зобов'язаннях: 1) за характером втрат: а) прямі (витрати на усунення недоліків, придбання замінного товару); б) непрямі (втрата ділової репутації, зниження обсягів діяльності у виняткових випадках); 2) а способом обчислення: а) фактично понесені (документально підтверджені витрати); б) розрахункові (упущена вигода, що визначається аналітичним шляхом); 3) за групою договірних зобов'язань: а) з передачі майна у власність (споживчі, комерційні, якість, кількість, асортимент тощо); б) з передачею майна у тимчасове користування (пошкодження майна, втрата доходу тощо); в) у підрядних зобов'язаннях (дефекти, строки тощо); г) у зобов'язаннях з надання послуг (якість послуг, строки тощо); д) у кредитно-фінансових зобов'язаннях (строки тощо); е) зобов'язання в сфері передачі результатів інтелектуальної, творчої діяльності тощо; 4) за джерелом виникнення: а) договірні; б) позадоговірні (деліктні); 5) за ступенем доведеності: а) очевидні (підтверджені первинними документами); б) ймовірні (потребують економічного та правового обґрунтування);

- виокремлено наступні підходи до визначення категорії збитків: 1) класичний (деліктно-компенсаційний) – збитки як негативні майнові наслідки правопорушення; 2) економічний (ефективності) – збитки як інструмент відновлення економічного балансу та стимулювання належного виконання; 3) ризико-орієнтований – відповідальність як розподіл ризиків між сторонами (характерний для споживчих відносин);

- запропоновано встановити таку правову категорію, як презумпцію упущеної вигоди у разі отримання доходу порушником, та закріпити це положення у ст. 22 ЦК України: «Якщо особа, яка порушила договірне

зобов'язання, одержала дохід у зв'язку з таким порушенням, вважається, що потерпіла сторона зазнала упущеної вигоди у розмірі не меншому за такий дохід, якщо інше не доведено відповідачем»;

- зроблено висновок про доцільність запровадження однакових умов та порядку стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договорів них зобов'язань. Зазначене обумовлено тим, що, наприклад, в договірних зобов'язаннях щодо перевезення вантажу передбачена обмежена відповідальність перевізника, яка означає, що у разі втрати, нестачі або пошкодження майна він відшкодовує збитки лише в розмірі фактичної вартості, якщо інше не встановлено законом або договором, що фактично виключає стягнення упущеної вигоди (недоотриманого доходу). У зв'язку з чим доцільно внести відповідні зміни та доповнення до ч. 2 ст. 924 ЦК України шляхом зазначення, що перевізник відповідає за втрату, нестачу, псування або пошкодження прийнятих до перевезення вантажу, багажу, пошти на загальних підставах;

- запропоновано доповнити статтю 22 ЦК України новою частиною такого змісту: «У разі неможливості точного визначення розміру збитків, суд має право визначити їх розмір на підставі наданих доказів із урахуванням принципів розумності, справедливості та добросовісності, а також ринкових показників і звичайних умов цивільного обороту»;

удосконалено:

- поняття відшкодування збитків у договірних зобов'язаннях, які слід розглядати як передбачений цивільним законодавством спосіб захисту порушеного права кредитора, що полягає у компенсації реальних збитків та упущеної вигоди, завданих невиконанням або неналежним виконанням договору, розмір яких визначається з урахуванням фактичних втрат, ринкових показників та принципів добросовісності, розумності і справедливості;

- підхід до визначення упущеної вигоди, який враховує економічні показники діяльності суб'єкта господарювання, ринкову кон'юнктуру та принцип передбачуваності збитків в частині конкретизації таких випадків;

- підхід до визначення розміру збитків в частині визначення послідовної реалізації наступних етапів: встановлення факту порушення договірної зобов'язання, визначення складу збитків, встановлення причинно-наслідкового зв'язку, економічний розрахунок та документальне підтвердження збитків;

- положення щодо правової природи цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань через уточнення її змісту як сукупності охоронних правовідносин, у межах яких поєднуються

обов'язок правопорушника зазнати майнових втрат і суб'єктивне право потерпілої сторони на захист, реалізоване через механізм вимоги та державного примусу;

дістало подальшого розвитку:

- теза щодо функціонального призначення інституту відшкодування шкоди (втому числі, збитків), зокрема, обґрунтування його багатофункціонального характеру (компенсаційного, превентивного та регулятивного), а також ролі договірних механізмів у визначенні меж відповідальності, розподілі ризиків і забезпеченні ефективності цивільно-правового регулювання договірних відносин в умовах сучасної правової системи;

- положення щодо визначення складу збитків у договірних зобов'язаннях, з урахуванням сучасної судової практики Верховного Суду та європейських стандартів відшкодування шкоди в частині конкретизації таких випадків;

- положення щодо правової природи та класифікації збитків, зокрема їх розмежування з категорією шкоди, а також концепція позитивного і негативного договірного інтересу як методологічної основи визначення обсягу відшкодування, що сприяє більш гнучкому та ефективному застосуванню цивільно-правових засобів захисту в сучасних договірних відносинах.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною завершеною науковою роботою, що закладає основи теоретичного осмислення інституту стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань у сучасному цивільному праві України, що розширює і поглиблює розуміння особливостей стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, включає у вітчизняну правову науку нові підходи до визначення поняття та правової природи категорії збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, методики розрахунку збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань тощо. Сформульовані у роботі положення та теоретичні розробки ґрунтуються на особистому досвіді автора та аналізі наукової вітчизняної та зарубіжної літератури, а також судової практики з питань стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в:

науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань. Певні результати дослідження здобудуть можливість стати підґрунтям для подальшого вдосконалення концепції захисту цивільних прав при невиконанні чи неналежному виконанні договірних зобов'язань у сучасних умовах. При цьому, сформульовані в дослідженні висновки розширюють теоретичні уявлення про нормативно-правове регулювання поняття збитків та підстави їх стягнення, обмеження та звільнення від цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, а також розмір та особливості стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань у різних видах договорів у сучасних умовах;

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного цивільного законодавства щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань. При цьому результати проведеного дослідження можуть бути використані при розробці законів і підзаконних актів у даній сфері, можуть бути враховані і використані практичні положення щодо вдосконалення відносин у сфері стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного цивільного законодавства України стосовно стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань (Акт впровадження Київського районного суду м. Одеси від 25.05.2026р., Акт впровадження Одеського міжрегіонального управління Міністерства юстиції України від 20.05.2026 р.);

навчальному процесі - при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Захист цивільних прав», «Сучасні проблеми цивільного права», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних посібників, практикумів, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін (Акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 19.05.2026 р.).

Апробація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі приватного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертації

доповідалися на: X Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5-7 грудня 2024 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір» (м. Одеса, 12 груд. 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни» (м. Одеса, 3 груд. 2025 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5 грудня 2025 р.).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях та 5 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

По закінченню доповіді Халдаю І.В. присутніми поставлені такі запитання:

Давидова І.В. За яких обставин можливе звільнення від відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань?

Відповідь Халдая І.В.: Дякую за запитання. Відповідно до чинного законодавства України, звільнення від відповідальності за порушення договірних зобов'язань можливе за наявності непереборної сили або випадку. Це захищає від штрафів та пені, але не скасовує самого зобов'язання (наприклад, обов'язку поставити товар чи оплатити послуги). Разом з цим, це загальне правило, тоді як для окремих видів договорів можуть бути передбачені спеціальні підстави (наприклад, за договором перевезення вантажу залізничним транспортом тощо).

Токарева В.О. Чи досліджували Ви проблеми стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань в зарубіжних країнах, перш за все країнах ЄС, і які особливості Ви можете визначити?

Відповідь Халдая І.В.: Дякую за запитання. Аналіз проблем стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань проводився за законодавством України, проте окремі аспекти досліджуваних питань розглядалися з урахуванням практики окремих країн ЄС. Стягнення збитків у ЄС регулюється національним правом кожної країни, але має спільні риси на

основі європейських принципів. Для успішного відшкодування кредитор повинен довести факт порушення договору, наявність реальних збитків, причинно-наслідковий зв'язок та вину боржника (у деяких правопорядках діє презумпція вини). Крім того, в деяких країнах діє принцип передбачуваності, який полягає в тому, що відшкодуванню підлягають лише ті збитки, які боржник міг передбачити на момент укладення договору як можливий наслідок його порушення.

Берназ-Лукавецька О.П.: Що, на Вашу думку, слід розуміти під невиконанням договірних зобов'язань?

Відповідь Халдая І.В.: Дякую за запитання. Дійсно, стягнення витрат можливо як за неналежне виконання договірних зобов'язань, так і за невиконання договірних зобов'язань. Невиконання зобов'язання трактується як ситуація, за якої боржник не вчиняє на користь кредитора жодної з дій, що становлять зміст відповідного зобов'язання. Відповідно до характеру встановленого обов'язку, невиконання може виражатися, зокрема, у ненаданні речі, ненаданні послуги, несплаті грошових коштів тощо. У науковій літературі невиконання зобов'язання визначається як діяння (дія або бездіяльність) сторони, внаслідок якого зобов'язання не реалізоване повністю або частково, що найбільш повно відображає зміст цього правового явища.

Омельчук О.С. Які особливості стягнення упущеної вигоди у разі невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань?

Відповідь Халдая І.В.: Дякую за запитання. Перш за все слід зазначити, що відшкодування упущеної вигоди – це компенсація доходів, які особа могла б фактично отримати за звичайних обставин, якби її право не було порушено. При цьому, упущена вигода має підтверджуватися реальними розрахунками та доказами, і не може ґрунтуватися на припущеннях. Саме тому доведення наявності упущеної вигоди вимагає ретельного збору доказів та економічних обґрунтувань (зокрема, фінансових документів, договорів, акти виконаних робіт, розрахунки, які демонструють можливий дохід у разі належного виконання договірних зобов'язань тощо). Основними підставами для стягнення упущеної вигоди є неналежне виконання або невиконання договору, прострочення виконання зобов'язань, неправомірні дії контрагента, що перешкодили отриманню очікуваного доходу, а також дії третіх осіб, які прямо вплинули на економічний результат тощо.

Харитонов Є.О. Які проблеми правозастосування, на Вашу думку, виникають щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань?

Відповідь Халдая І.В.: Дякую за запитання. Дійсно, на практиці виникають багато питань стосовно стягнення збитків за невиконання чи

неналежне виконання договірних зобов'язань, адже стягнення збитків за порушення договірних зобов'язань є одним із найскладніших способів захисту прав. На мою думку, основні проблеми правозастосування полягають у складності доведення складу цивільного правопорушення, особливо високих стандартах обґрунтування упущеної вигоди, проблемах розмежування збитків та штрафних санкцій, а також наявності зловживань правом з боку недобросовісних боржників тощо.

Після відповідей на запитання виступив науковий керівник – професорка кафедри приватного права, д.ю.н., професорка *Сафончик Оксана Іванівна*.

Науковий керівник зазначила, що Халдаю І.В. вдалося повністю виконати поставлені завдання досліджені завдяки використанню сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичного методу, системно-структурного методу, методу системного аналізу, статистичного методу, порівняльно-правового методу. Всі зазначені методи використовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дало змогу дисертантці отримати достовірні й об'єктивні результати дослідження.

Сафончик О.І. зазначила, що актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю докорінної зміни доктринальної парадигми вітчизняного цивільного права у світлі євроінтеграційних процесів. У цьому контексті особливого значення набуває переосмислення теоретичних і практичних підходів до визначення підстав, умов та обсягу відшкодування збитків як універсального способу захисту прав кредитора у разі порушення договірних зобов'язань. Відшкодування збитків є одним із найбільш поширених способів захисту цивільних прав та інтересів, який за своєю сутністю, одночасно, є і мірою відповідальності.

Зближення правових систем у сфері регулювання цивільних правовідносин, що активно відбувається в межах європейського правового простору, насамперед стосується договірних відносин та механізмів правового захисту у разі їх порушення. В умовах трансформації правової системи України, її адаптації до європейських стандартів та гармонізації із правом Європейського Союзу особливої наукової та практичної значущості набувають питання забезпечення реальності, стабільності та ефективності здійснення договірних прав і виконання договірних обов'язків.

Додаткову актуальність дослідженню надають виклики, пов'язані з повномасштабною збройною агресією проти України, що спричинила масштабні порушення майнових прав учасників договірних правовідносин. У цих умовах особливої ваги набуває осмислення ефективності існуючих

правових механізмів захисту прав суб'єктів договірних правовідносин, в тому числі, особливостей стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених договірним зобов'язанням, відшкодування шкоди тощо, низка проблемних аспектів в сфері стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, як у мирний час, так і в умовах надзвичайних ситуацій та збройного конфлікту, все ще залишається недослідженими.

У зв'язку з цим, наукове дослідження, присвячене проблемам стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України, є своєчасним, має вагоме теоретичне та практичне значення і спрямоване на розвиток доктрини цивільного права та вдосконалення механізмів захисту прав суб'єктів цивільного права в Україні.

Щодо методологічної основи дисертаційного дослідження, слід зазначити, що відповідно до встановлених вимог його об'єкт і предмет, як категорії наукового процесу, логічно співвідносяться між собою як загальне та часткове. Теоретико-методологічний інструментарій дисертації зумовлений метою дослідження та особливостями досліджуваної сфери суспільних відносин.

Достовірність сформульованих у дисертації наукових висновків, положень, рекомендацій забезпечується використанням численних наукових джерел, аналізом необхідних нормативно-правових актів та судової практики.

Автору, як здається, вдалося досягти мети дисертаційної роботи, котра була визначена як формування комплексної наукової уяви та характеристика законодавства щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, вирішення основних теоретичних та практичних проблем, що виникають у зв'язку зі стягненням збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, а також вдосконалення чинного цивільного та сімейного законодавства в цій сфері. При цьому, автор виявив уміння чітко висловлювати свою думку, робити логічні висновки, обґрунтовувати свою позицію, що допомогло йому вирішити поставлені в роботі завдання. Про успішне виконання поставлених завдань свідчать наведені висновки та сформовані пропозиції.

Науковим керівником зазначено, що дисертація Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є

самостійним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

В ОБГОВОРЕННІ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

Докторка юридичних наук, професорка Давидова І.В. відзначила, що актуальність роботи не викликає сумнівів та продиктована сучасним станом вітчизняної науки. Дисертаційне дослідження щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України має теоретичне та практичне значення. В роботі зроблено обґрунтовані висновки, слушні пропозиції та рекомендації. Дисертаційне дослідження виконане якісно, на високому науковому рівні, отримані результати є об'єктивними. В цілому дисертаційна робота Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України» відповідає встановленим вимогам, виконана на достатньо високому науковому рівні та може бути рекомендована до захисту.

Кандидатка юридичних наук, доцентка Берназ-Лукавецька О.М. зауважила, що Халдай І.В. у своїй дисертації досягнув поставленої мети. Зокрема, ним сформульовано ряд положень, що мають важливе теоретичне та практичне значення. Розгляд теоретичних питань вдало підкреслюється прикладами судової практики з досліджуваних питань. Вказала на окремі дискусійні питання, які носять рекомендаційний характер і не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Зазначила також, що матеріал викладається логічно та послідовно, і може бути корисним всім, хто цікавиться проблемами стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань. А відтак, дослідження є завершеним і може бути рекомендоване до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Фасій Б.В. підкреслив актуальність теми, значущість проблематики для теорії та практики, вдалу архітектуру роботи, правильне розкриття питань, вказаних у роботі, повне досягнення мети та завдань дослідження. Звернув окрему увагу на цікаві пропозиції дисертанта щодо удосконалення чинного законодавства України. Вказав, що включення до дисертаційного дослідження питань щодо особливостей стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань на прикладі зарубіжних країн, лише позитивно вплинуло б на нього. Вважає, що дисертаційна робота Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних

зобов'язань за законодавством України», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Омельчук О.С. наголосив, що для тих, хто досліджує, вивчає та цікавиться проблематикою стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, буде корисним ознайомитися як із самим дослідженням, так і з висновками, до яких прийшов автор. Дисертаційне дослідження виконане якісно, на високому науковому рівні, отримані результати є об'єктивними. Позитивним моментом роботи є вміння автора обґрунтовувати власну думку, проводити наукову дискусію із вченими, послідовно, логічно та системно викладати матеріал. Структурно вдалою видається побудова змісту дисертації. Переконливими є загальні висновки до дисертаційного дослідження, якими показана ступінь вирішеності проблеми, що визначена у вступі до роботи. Автор дослідження має достатню кількість наукових статей у фахових виданнях та опублікованих тез виступів на конференціях. Дисертаційна робота виконана самостійно, має комплексний і завершений характер. Загалом, результати дисертаційного дослідження мають, безумовно, як теоретичне, так і практичне значення. Тому, дисертаційна робота Халдая І.В. заслуговує на рекомендацію до захисту.

Підсумовуючи виступи, *д.ю.н., професор, зав. кафедри приватного права Харитонов Є.О.* зазначив, що дисертаційне дослідження Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України» відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової станова про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

УХВАЛИЛИ:

Затвердити такий висновок щодо дисертації Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України».

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Робота виконана на кафедрі приватного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» «14» листопада 2023 р. (протокол № 2) .

Науковий керівник – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри приватного права Сафончик О.І.

Обґрунтування вибору дисертаційного дослідження. Відшкодування збитків обґрунтовано визнається одним із ключових видів цивільно-правової відповідальності, що зумовлює особливу значущість належного теоретичного осмислення його сутності, функціонального призначення та характерних ознак. В умовах проведення в Україні соціальних та економічних перетворень важливого значення набуває проблема подальшого розвитку і вдосконалення правового регулювання стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань. Зазначене обумовлено тим, що становлення Української держави в умовах ринкових реформ сьогодні залежить від розв'язання багатьох правових проблем, у тому числі, у сфері стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань в сучасних умовах. При цьому, перед людством завжди стояла необхідність відшкодування понесених втрат, особливо за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, адже зазначені питання стосуються захисту прав та охоронюваних законом інтересів учасників цивільних правовідносин. Незважаючи на те, що інститут стягнення збитків є одним із найдавніших та основоположних інститутів в захисті порушених прав суб'єктів цивільного права, він зберігає свою актуальність і дотепер. Цей інститут додає стабільності відносинам цивільного обігу, дозволяючи його учасникам покривати як реальні збитки, так і упущену вигоду, а також знижувати ризики діяльності у разі порушення зобов'язань їх учасниками.

Стягнення збитків є надзвичайно актуальним юридичним інструментом, який спрямований на відновлення порушеного майнового

стану суб'єктів цивільних правовідносин. У сучасних українських реаліях його значення є безпрецедентним через безперервні руйнування внаслідок збройної агресії РФ, а також через активний розвиток договірних і корпоративних відносин.

Попри те, що чимало питань в сфері захисту цивільних прав взагалі, та щодо стягнення збитків зокрема, були предметом низки наукових розвідок, у науці відсутнє комплексне дослідження саме проблем стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань у сучасних умовах. Саме тому, незважаючи на значну кількість наукових праць, для науки цивільного залишаються актуальними питання створення цілісного підходу до питань стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України, визначення підстав та порядку їх стягнення, а також вдосконалення чинного законодавства у цій сфері тощо.

Зазначене свідчить про необхідність системного підходу у дослідженні питань стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, з урахуванням останніх змін у законодавстві та судовій системі, зумовлених, зокрема: 1) прагненням України інтегруватися до єдиного європейського простору; 2) рекодифікацією (оновленням) цивільного законодавства України; 3) запровадженням в Україні з 24.02.2022 року воєнного стану. Наявність зазначених факторів обумовлює вплив на питання, що досліджуються в дисертації.

Разом з тим, чинні нормативно-правові акти, що покликані регулювати суспільні відносини щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, відрізняються певною неузгодженістю, що знижує ефективність їх застосування в сучасних умовах. Судова практика щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань нерідко носить суперечливий, несистематизований характер, вимагає ретельного науково-практичного аналізу, а фундаментальні наукові дослідження проблематики стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань у сучасних умовах не проведені.

Отже, зважаючи на викладене, актуальність обраної теми дослідження зумовлюється необхідністю вжиття наукових заходів з метою розвитку теорії цивільного права стосовно стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, а також удосконалення чинного законодавства України та правозастосовної практики у цій сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає плану науково-дослідної роботи

кафедри цивільного права «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людино центристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266) та плану науково-дослідної роботи кафедри приватного права «Проблеми захисту прав приватної особи в умовах війни та відбудови країни» на 2026-2030 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально-політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0126U000107).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування комплексної наукової уяви та характеристика законодавства щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, вирішення основних теоретичних та практичних проблем, що виникають у зв'язку зі стягненням збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, а також вдосконалення чинного цивільного законодавства України у цій сфері.

З урахуванням зазначеної мети поставлено такі завдання дослідження:

- провести аналіз та огляд літератури за темою дослідження та обрати напрями дослідження;
- визначити особливості розвитку законодавства України щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань;
- визначити місце стягнення збитків у системі заходів відповідальності за порушення зобов'язання;
- розкрити поняття та правову природу збитків у цивільному праві України;
- проаналізувати склад цивільного правопорушення у договірних зобов'язаннях;
- дослідити особливості обмеження та звільнення від відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань ;
- розглянути невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань як підставу стягнення збитків;
- визначити розмір та способи стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань;
- проаналізувати особливості стягнення збитків у окремих видах договорів;

- сформулювати наукові висновки та пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Предметом дослідження є стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Методи дослідження, які використовувалися під час здійснення дисертаційного дослідження, обрані відповідно до мети і завдань дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмета.

Зокрема, застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, які в сукупності були використанні для з'ясування сутності та особливостей стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Під час дослідження використовувались наступні методи, такі як: діалектичний, методи аналізу та синтезу, формально-догматичний (юридико-технічний), історико-правовий, порівняльно-правовий, психолого-правовий, структурно-функціональний, метод системного аналізу судової (емпіричної) практики та інші.

Базовим є діалектичний метод, який дозволяє розглядати інститут договірної відповідальності у розвитку та взаємозв'язку з іншими правовими явищами. Водночас, діалектичний метод полягає у застосуванні принципів ретроспективного (історичного) аналізу, цілісного пізнання та принципу вибірковості. У дисертації проблематика інституту стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань досліджується з позицій та на основі аналізу процесів взаємного переходу між абсолютними і відносними правовідносинами (розділ 1).

Особливе значення має порівняльно-правовий метод, який використовується для аналізу підходів до відшкодування збитків у праві України та окремих країнах ЄС, а також для обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства в умовах рекодифікації цивільного законодавства України.

Використання методів дослідження, таких як логічний з одночасним використанням історичного, дозволить структуровано та систематизовано здійснити аналіз взаємозалежності змін, а також практичних результатів розвитку інституту стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань в Україні з урахуванням досвіду країн ЄС в умовах рекодифікації цивільного законодавства (підрозділи 1.1, 1.2).

Проводячи відповідний аналіз у рамках дослідження, слід гуртуватись на визначенні послідовно-логічних процесів у галузі нормативно-правового регулювання цивільно-правової відповідальності, та стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України та зарубіжних країн, з урахуванням сучасних викликів рекодифікації цивільного законодавства, воєнного стану, з відповідною інтерпретацією отриманих, за результатами дослідження, наукових висновків та результатів (розділи 2, 3). У зв'язку із зазначеним особливу увагу слід приділити дослідженню саме розвитку (досвіду, подій, фактів тощо), що надасть змогу, на підставі проведеного аналізу та дослідження, дійти до певних висновків щодо хронологічної послідовності розвитку інституту цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань, та стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань (підрозділи 1.2, 1.3).

Порівняльно-правовий метод використаний для досягнення мети з'ясування моделі правового регулювання стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України та країн ЄС, а також механізми здійснення захисту прав сторін договірних відносин, у різних галузях права (цивільне, договірне, тощо) та правових системах деяких зарубіжних країн (підрозділи 2.1, 2.3, 2.4, розділ 3).

Системно-структурний метод застосовувався при визначенні підстав виникнення, обмеження та звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань (розділ 2). Разом з тим, застосовуючи логіко-юридичний метод, дало можливість здійснити аналіз змісту норм чинного законодавства України та країн ЄС, які закріплюють порядок та правові наслідки стягнення збитків за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань, а також обмеження та звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань (розділи 2, 3).

Використовуючи метод теоретико-правового моделювання, було сформульовано відповідні пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства стосовно стягнення збитків за невиконання та неналежне виконання договірних зобов'язань та захисту прав сторін договору і цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань. Об'єктивність висновків дисертаційного дослідження досягнута за рахунок застосування комплексного міжгалузевого підходу до вивчення правових явищ.

Таким чином, під час дослідження використанні зазначені вище методи дослідження дозволили дослідити інститут стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України всебічно, об'єктивно, цілісно і зробити узагальнюючі висновки.

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, філософії, цивільного та права, інших галузей системи права України.

Нормативну основу дослідження становлять: Конституція України, Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) та інші нормативно-правові акти України і деяких країн ЄС.

Емпіричну базу дослідження становлять рішення судів, розміщені в Єдиному реєстрі судових рішень по справах щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, ухвали та постанови Верховного Суду та рішення Європейського суду по правах людини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проведено перше у вітчизняній цивільно-правовій науці системне, комплексне дослідження стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України, на основі якого було обґрунтовано нові наукові положення та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження підтверджується наступними висновками, рекомендаціями і пропозиціями.

Вперше:

- запропоновано комплексний підхід до методики визначення розміру збитків у договірних зобов'язаннях, який поєднує положення національного цивільного законодавства, практику Верховного Суду, європейські принципи договірного права (PECL, DCFR) та стандарти оцінки збитків, що застосовуються у механізмах міжнародної компенсації шкоди, спричиненої збройною агресією;

- обґрунтовано доцільність використання європейських принципів передбачуваності збитків та обов'язку мінімізації шкоди при визначенні розміру упущеної вигоди у договірних правовідносинах в умовах воєнного стану;

- обґрунтовано комплексний підхід до розуміння відшкодування збитків як універсальної майнової санкції, що виходить за межі традиційного поділу на договірну та деліктну відповідальність і функціонує як самостійний інструмент цивільно-правового захисту, спрямований на відновлення порушеного майнового стану потерпілої сторони незалежно від природи первісного правопорушення;

- обґрунтовано системне розуміння відшкодування збитків як центрального елемента механізму цивільно-правового захисту, що функціонує не ізольовано, а у взаємозв'язку з іншими правовими наслідками порушення зобов'язання (неустойкою, примусовим виконанням, зміною чи припиненням договору), формуючи цілісну модель договірної відповідальності;

- запропоновано класифікацію способів розрахунку збитків, яка включає: 1) традиційні (конкретний та абстрактний методи); 2) економічно-аналітичні (економічне моделювання, дисконтовані грошові потоки); 3) часові (ретроспективні та перспективні методи оцінки); 5) нормативно-умовні (заздалегідь оцінені збитки, договірні формули розрахунку); 6) адаптивні (методи, що враховують вплив воєнного стану та кризових явищ);

- запропоновано наступну класифікація збитків у договірних зобов'язаннях: 1) за характером втрат: а) прямі (витрати на усунення недоліків, придбання замінного товару); б) непрямі (втрата ділової репутації, зниження обсягів діяльності у виняткових випадках); 2) а способом обчислення: а) фактично понесені (документально підтверджені витрати); б) розрахункові (упущена вигода, що визначається аналітичним шляхом); 3) за групою договірних зобов'язань: а) з передачі майна у власність (споживчі, комерційні, якість, кількість, асортимент тощо); б) з передачею майна у тимчасове користування (пошкодження майна, втрата доходу тощо); в) у підрядних зобов'язаннях (дефекти, строки тощо); г) у зобов'язаннях з надання послуг (якість послуг, строки тощо); д) у кредитно-фінансових зобов'язаннях (строки тощо); е) зобов'язання в сфері передачі результатів інтелектуальної, творчої діяльності тощо; 4) за джерелом виникнення: а) договірні; б) позадоговірні (деліктні); 5) за ступенем доведеності: а) очевидні (підтверджені первинними документами); б) ймовірні (потребують економічного та правового обґрунтування);

- виокремлено наступні підходи до визначення категорії збитків: 1) класичний (деліктно-компенсаційний) – збитки як негативні майнові наслідки правопорушення; 2) економічний (ефективності) – збитки як інструмент відновлення економічного балансу та стимулювання належного

виконання; 3) ризико-орієнтований – відповідальність як розподіл ризиків між сторонами (характерний для споживчих відносин);

- запропоновано встановити таку правову категорію, як презумпцію упущеної вигоди у разі отримання доходу порушником, та закріпити це положення у ст. 22 ЦК України: «Якщо особа, яка порушила договірне зобов'язання, одержала дохід у зв'язку з таким порушенням, вважається, що потерпіла сторона зазнала упущеної вигоди у розмірі не меншому за такий дохід, якщо інше не доведено відповідачем»;

- зроблено висновок про доцільність запровадження однакових умов та порядку стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договорів них зобов'язань. Зазначене обумовлено тим, що, наприклад, в договірних зобов'язаннях щодо перевезення вантажу передбачена обмежена відповідальність перевізника, яка означає, що у разі втрати, нестачі або пошкодження майна він відшкодовує збитки лише в розмірі фактичної вартості, якщо інше не встановлено законом або договором, що фактично виключає стягнення упущеної вигоди (недоотриманого доходу). У зв'язку з чим доцільно внести відповідні зміни та доповнення до ч. 2 ст. 924 ЦК України шляхом зазначення, що перевізник відповідає за втрату, нестачу, псування або пошкодження прийнятих до перевезення вантажу, багажу, пошти на загальних підставах;

- запропоновано доповнити статтю 22 ЦК України новою частиною такого змісту: «У разі неможливості точного визначення розміру збитків, суд має право визначити їх розмір на підставі наданих доказів із урахуванням принципів розумності, справедливості та добросовісності, а також ринкових показників і звичайних умов цивільного обороту»;

удосконалено:

- поняття відшкодування збитків у договірних зобов'язаннях, які слід розглядати як передбачений цивільним законодавством спосіб захисту порушеного права кредитора, що полягає у компенсації реальних збитків та упущеної вигоди, завданих невиконанням або неналежним виконанням договору, розмір яких визначається з урахуванням фактичних втрат, ринкових показників та принципів добросовісності, розумності і справедливості;

- підхід до визначення упущеної вигоди, який враховує економічні показники діяльності суб'єкта господарювання, ринкову кон'юнктуру та принцип передбачуваності збитків в частині конкретизації таких випадків;

- підхід до визначення розміру збитків в частині визначення послідовної реалізації наступних етапів: встановлення факту порушення договірної зобов'язання, визначення складу збитків, встановлення

причинно-наслідкового зв'язку, економічний розрахунок та документальне підтвердження збитків;

- положення щодо правової природи цивільно-правової відповідальності за порушення договірних зобов'язань через уточнення її змісту як сукупності охоронних правовідносин, у межах яких поєднуються обов'язок правопорушника зазнати майнових втрат і суб'єктивне право потерпілої сторони на захист, реалізоване через механізм вимоги та державного примусу;

дістало подальшого розвитку:

- теза щодо функціонального призначення інституту відшкодування шкоди (в тому числі, збитків), зокрема, обґрунтування його багатофункціонального характеру (компенсаційного, превентивного та регулятивного), а також ролі договірних механізмів у визначенні меж відповідальності, розподілі ризиків і забезпеченні ефективності цивільно-правового регулювання договірних відносин в умовах сучасної правової системи;

- положення щодо визначення складу збитків у договірних зобов'язаннях, з урахуванням сучасної судової практики Верховного Суду та європейських стандартів відшкодування шкоди в частині конкретизації таких випадків;

- положення щодо правової природи та класифікації збитків, зокрема їх розмежування з категорією шкоди, а також концепція позитивного і негативного договірної інтересу як методологічної основи визначення обсягу відшкодування, що сприяє більш гнучкому та ефективному застосуванню цивільно-правових засобів захисту в сучасних договірних відносинах.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в:

науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань. Певні результати дослідження здобудуть можливість стати підґрунтям для подальшого вдосконалення концепції захисту цивільних прав при невиконанні чи неналежному виконанні договірних зобов'язань у сучасних умовах. При цьому, сформульовані в дослідженні висновки розширюють теоретичні уявлення про нормативно-правове регулювання поняття збитків та підстави їх стягнення, обмеження та звільнення від цивільно-правової

відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, а також розмір та особливості стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань у різних видах договорів у сучасних умовах;

правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного цивільного законодавства щодо стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань. При цьому результати проведеного дослідження можуть бути використані при розробці законів і підзаконних актів у даній сфері, можуть бути враховані і використані практичні положення щодо вдосконалення відносин у сфері стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань;

правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного цивільного законодавства України стосовно стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань (Акт впровадження Київського районного суду м. Одеси від 25.05.2026р., Акт впровадження Одеського міжрегіонального управління Міністерства юстиції України від 20.05.2026 р.);

навчальному процесі - при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право», «Захист цивільних прав», «Сучасні проблеми цивільного права», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, навчально-методичних посібників, практикумів, тематики кваліфікаційних робіт із зазначених дисциплін (Акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 19.05.2026 р.).

Апробація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі приватного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні положення дисертації доповідалися на: X Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5-7 грудня 2024 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Одеські грудневі цивілістичні читання: приватне право, як концепт в умовах війни: людський вимір» (м. Одеса, 12 груд. 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час» (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни» (м. Одеса, 3 груд. 2025 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5 грудня 2025 р.).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях та 5 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

1. Халдай І.В. Окремі питання визначення видів відповідальності за невиконання договірних зобов'язань. Матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 12 груд. 2024 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д.ю.н., проф. Є. Харитонов, д.ю.н., проф. І. Давидової ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс. 2025. С.128-132. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29348>

2. Халдай І.В. Деякі питання правового регулювання відповідальності за невиконання зобов'язань зобов'язань за Цивільним та Господарським кодексами України. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 684 с. С. 677-680

3. Халдай І.В. Деякі питання стягнення збитків за невиконання договірних зобов'язань. Міжнар. наук-практ. конф. *Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 трав. 2025 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. С.127-130. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29968>

4. Халдай І.В. Особливості стягнення збитків за невиконання договірних зобов'язань в умовах воєнного стану. *Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонов ; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2025. 250 с. С. 227-230. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.32206>

5. Халдай І.В. До питання визначення особливостей відшкодування збитків, завданих неналежним виконанням договірних зобов'язань. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 5 грудня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 240 с. С. 234-236

6. Халдай І. В. Актуальні питання визначення поняття збитків за порушення договірних зобов'язань за законодавством України та окремих зарубіжних країн. *Право та державне управління*. 2025. № 3 с. 392-399. URL : <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.3.52>

7. Халдай І. В. До питання визначення особливостей цивільно-правового захисту за завдання збитків у результаті невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11 с. 507-510. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-11/110>

8. Халдай І. В. Актуальні питання стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України. *Право і суспільство*. 2025. № 6 с. 833-827. URL : <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.116>

9. Халдай І. В. Вплив правових систем окремих зарубіжних країн на становлення законодавства України щодо стягнення збитків за порушення договірних зобов'язань. *Правові новели*. 2025. № 27. С. 373-364. URL : <https://doi.org/10.32782/ln.2025.27.44>

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною завершеною науковою роботою, що закладає основи теоретичного осмислення інституту стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань у сучасному цивільному праві України, що розширює і поглиблює розуміння особливостей стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, включає у вітчизняну правову науку нові підходи до визначення поняття та правової природи категорії збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань, методики розрахунку збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань тощо. Сформульовані у роботі положення та теоретичні розробки ґрунтуються на особистому досвіді автора та аналізі наукової вітчизняної та зарубіжної літератури, а також судової практики з питань стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 18 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Халдая І.В. до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення щодо результатів дисертаційного дослідження Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України», представленій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Халдая Іллі Віталійовича на тему: «Стягнення збитків за невиконання чи неналежне виконання договірних зобов'язань за законодавством України», зокрема:

Голова ради – Давидова Ірина Віталівна, д.ю.н., професорка, професорка кафедри приватного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензенти:

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна - к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри приватного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Фасій Богдан Володимирович – к.ю.н., доцент, декан факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційні опоненти:

Самойленко Георгій Валерійович - д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права Запорізького національного університету;

Гринько Руслан Віталійович - к.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративної діяльності факультету правоохоронної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Додаток: на 9 стор. (Відомості про членів спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій).

Головуючий на засіданні:
д.ю.н., професор,
завідувач кафедри приватного права

Євгеній ХАРИТОНОВ